BEZROBOCIE → work PL

Lokalne rynki pracy i migracje

Dr Paweł Kaczmarczyk
Dr Joanna Tyrowicz

Wydział Nauk Ekonomicznych i Ośrodek Badań nad Migracjami

Uniwersytet Warszawski

W poszukiwaniu modelu migracji...

- Czy migrują bezrobotni?
  - Rola sytuacji na rynku pracy w regionie zamieszkania
  - Rola sytuacji na rynku pracy w regionach przyjmujących

- Czym są migracje?
  - Skala i cechy zjawiska
  - Migracje jako fenomen rynku pracy
  - Specyfika Lubelszczyzny

- Problemy i potencjalne rozwiązania:
  1. Budowanie celowości migracji
  2. Tworzenie warunków dla powrotu
  3. Tworzenie warunków dla pełniejszego wykorzystania wyjazdów

⇒ **Nie problem migracji, lecz problemy migrantów!**

Rynek pracy – Biłgoraj – kontekst lokalny

- Kolegium licencjackie:
  - Kierunki: historia, kulturoznawstwo, germanistyka, polonistyka (informatyka nie zebrała kandydatów),
  - ok. 150 studentów rocznie
  - Minimum 200 maturzystów
  - Pięć liceów (czyli potrzeba np. ok. 30-40 nauczycieli niemieckiego)

⇒ Brak kierunków „stosowalnych" (administracja, prawo, europeistyka, zarządzanie itp.) w administracji, NGOs, biznesie, czyli **KONIECZNY WYJAZD**

⇒ 10% mieszkańców Biłgoraja ma wyższe wykształcenie (= ok. 10 000 osób), czyli **MŁODZI LUDZIE WYJECHALI NA STUDIA I ... WRÓCILI?**

Rynek pracy – Biłgoraj – kontekst lokalny

- Koniunktura

⇒ spadek od 2001r. w Biłgoraju i ... od 2004r. w Polsce

  - Trwała dezaktywizacja?
  - Wzrost udziału kobiet – efekt częstszego trwałego „wypadania” mężczyzn?
  - Kiedy rusza koniunktura, nie kobiety są zatrudniane (bo brak sektora usług!)
  - Długotrwale bezrobotni (2001: 3970 – 2007: 2625 -> udział rośnie, ale liczba maleje! ☺ czy ☹)
  - 62% praktycznie bez doświadczenia, 61% młodzi -> w dużej części LTU (brak kultury pracy!) – kto migruje? bezrobotni? ich rodziny?
  - Bezrobotni prowadzą 5% firm w regionie!

Rynek pracy – Biłgoraj – kontekst lokalny

- Mała mobilność, marazm, bierność, niechęć do uczestniczenia w szkoleniach, brak doświadczenia
  - Staż niskopłatny motywacją do wyjechania za granicę?
  - Brak doświadczenia barierą tu, a nie tam? (=> ASPIRACJE?)
  - Malejące rejestracje absolwentów bo migracja?
    - 15% bezrobotnych z wyższym wykształceniem (10% w populacji)!
    - Pracodawcy chętnie zatrudniają młodych, jeśli wsparcie finansowe

- Presja płacowa, by zmotywować do podjęcia pracy
  - Konkurencyjność regionu, konkurencyjność firm!
  - Migracja cenna na terenach wiejskich?

Podsumowanie uwarunkowań rynku pracy

- Duża grupa osób bezrobotnych, niskie PKB *per capita,* niska aktywność

⇒ silne oddziaływanie czynników wypychających i hamujących rozwój

- Liczna grupa osób długotrwale bezrobotnych (ok. 4000 osób!)

⇒ wpływ na sytuację w tych rodzinach

- Duża dominacja Biłgoraja

⇒ ośrodek wzrostu, centrum rozwoju dla regionu

⇒ mobilność wewnątrz Polski wobec wyjazdów zagranicznych?

- Kilka lat względnie wysokiego bezrobocia wśród młodzieży

⇒ obawy przed pierwszym startem

- Są dowody na migracje w zawodach pożądanych w Polsce
- Są przesłanki dla zagrożeń indywidualnych wynikających z migracji

Współczesne migracje z Polski – skala

- **Dane rejestrowe** → 353 tys. migrantów łącznie w latach 1990-2005
- **Dane spisowe**:
  - →Mikrospis 1995*:* około 900 tysięcy osób przebywających czasowo za granicą (2% populacji)
  - →NSP 2002*:* za granicą przebywało 786 tysięcy osób (1,8% populacji)
- **Dane resortowe** → 350–400 tys. pracowników sezonowych (2003–2005)
- **Dane Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności** → 100 – 520 tys. osób przebywających czasowo za granicą w okresie od II:1994 do II:2007
- **Dane pochodzące z krajów docelowych:**
  - →WRS – 450 tys. do końca czerwca 2007,
  - →PPS – 170 tys. do końca października 2006

Ciągłość i zmiana we współczesnych migracjach

Elementy ciągłości	Elementy zmiany
Kraje docelowe	„Nowe” kraje docelowe
Dominacja migracji czasowych?	Wzorce selektywności migracji
Strategie migracyjne	Legalność / nielegalność
Funkcjonowanie na rynkach pracy w krajach docelowych	Mechanizmy mobilności – rekrutacja
Rola sieci powiązań	

Migranci - długość pobytu za granicą, BAEL

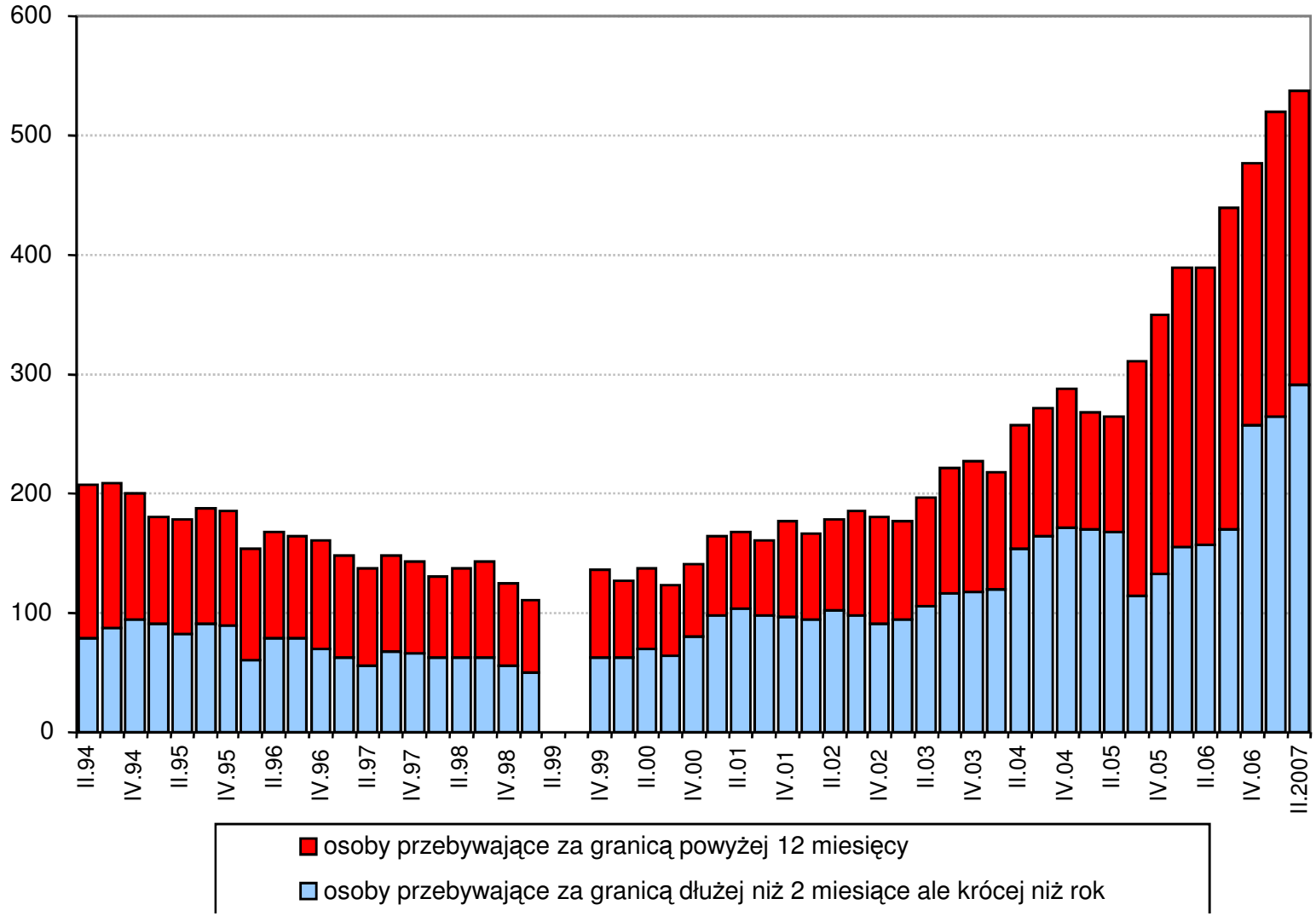

Kraje docelowe (wyjazdy powyżej 2 miesięcy)

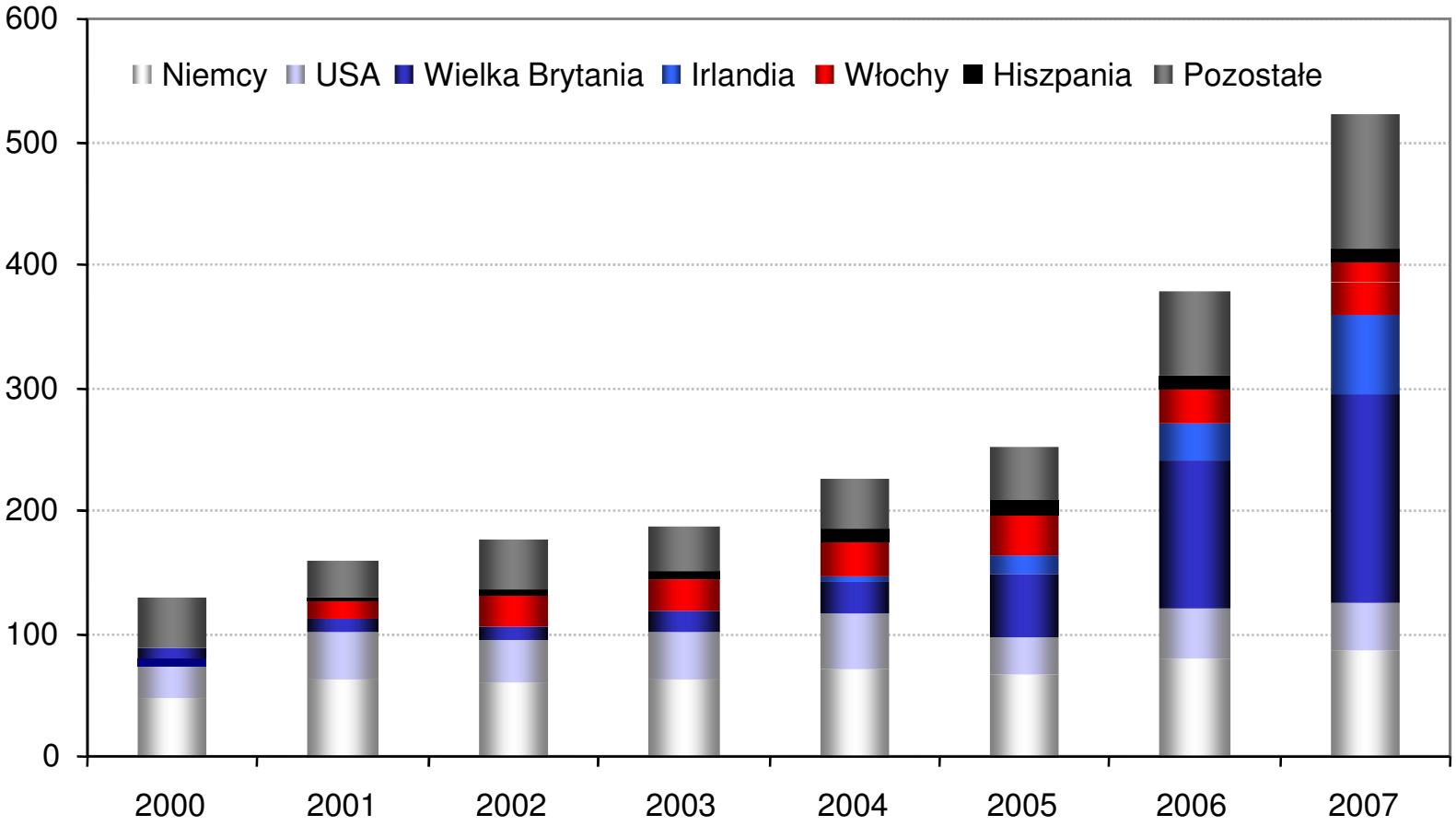

Przypadek Wielkiej Brytanii

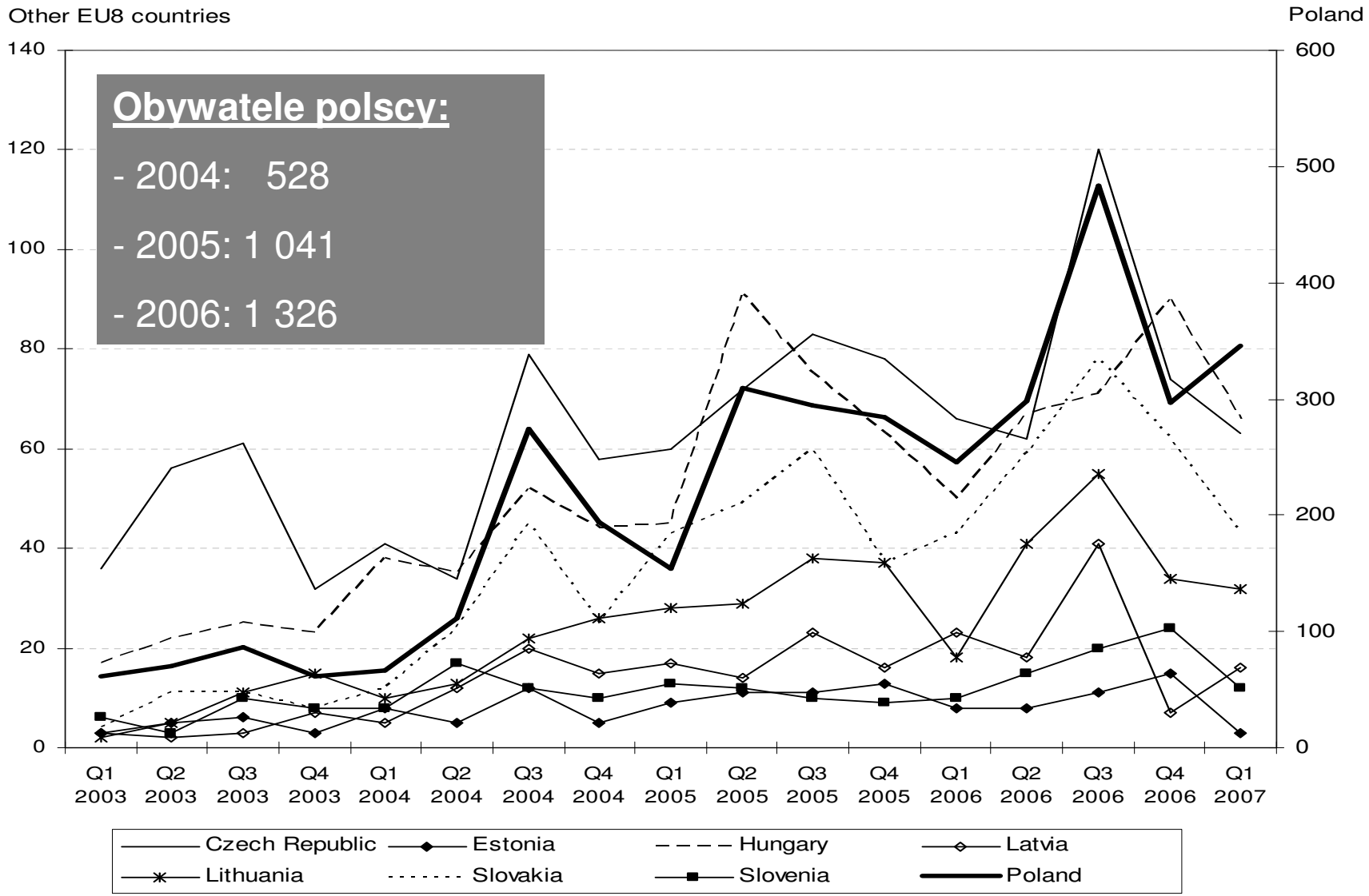

Obywatele polscy:

- 2004: 528
- 2005: 1 041
- 2006: 1 326

Przypadek Wielkiej Brytanii – dane LFS

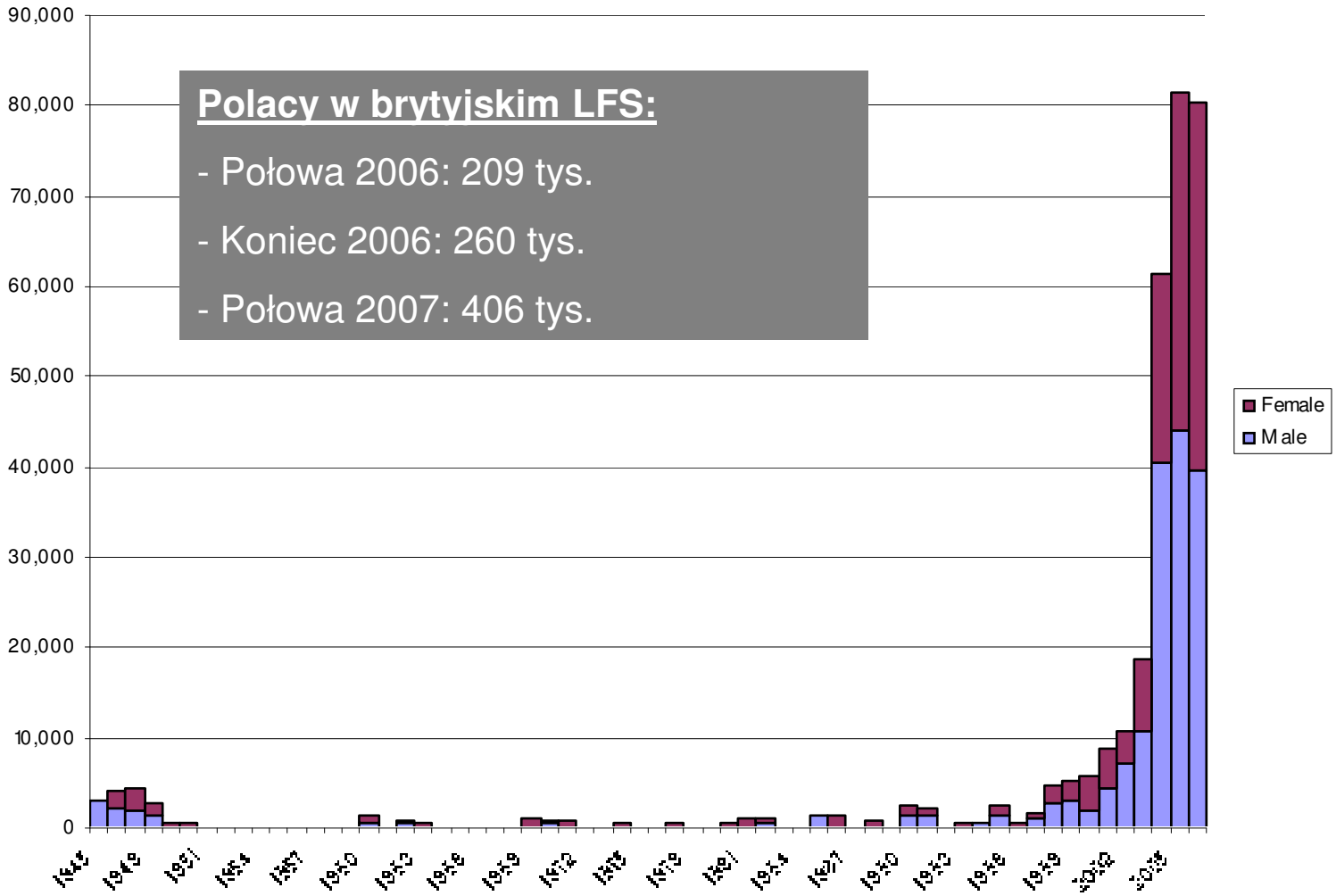

Polacy w brytyjskim LFS:

- Połowa 2006: 209 tys.
- Koniec 2006: 260 tys.
- Połowa 2007: 406 tys.

Migracje jako fenomen rynku pracy

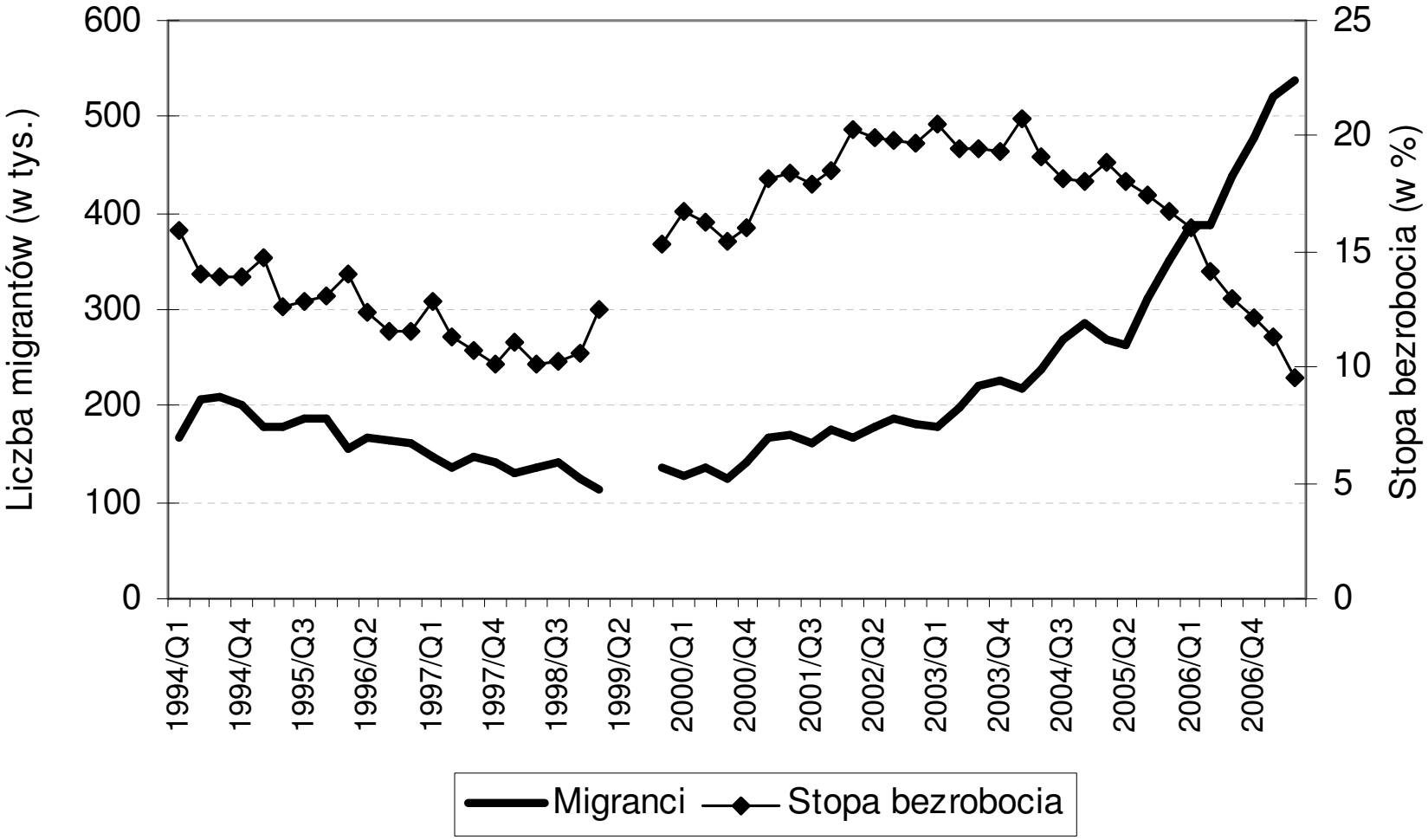

Bariery wzrostu polskich przedsiębiorstw

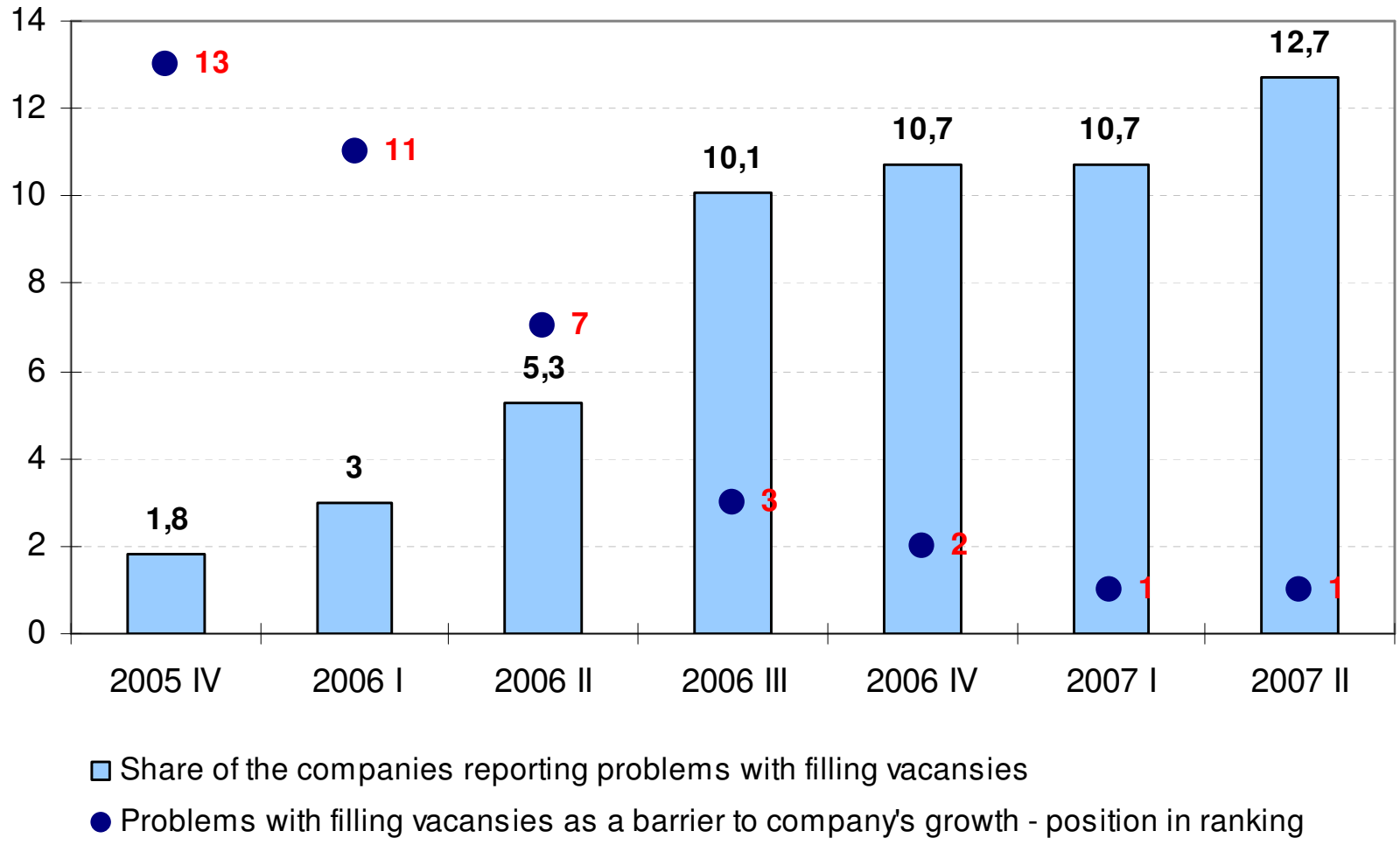

Zapełnienie wolnych miejsc pracy wg sektorów

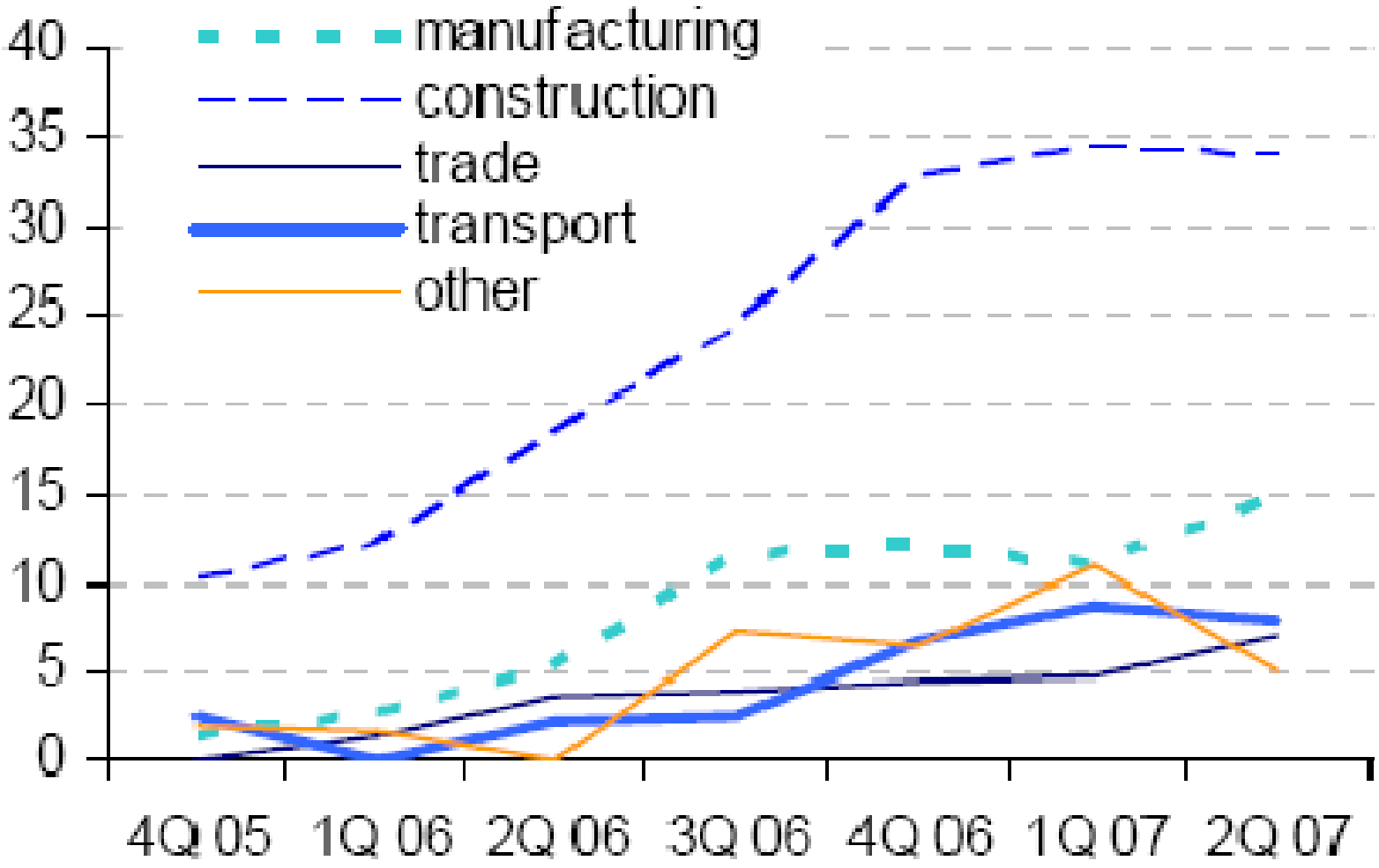

Aktywność na polskim rynku pracy

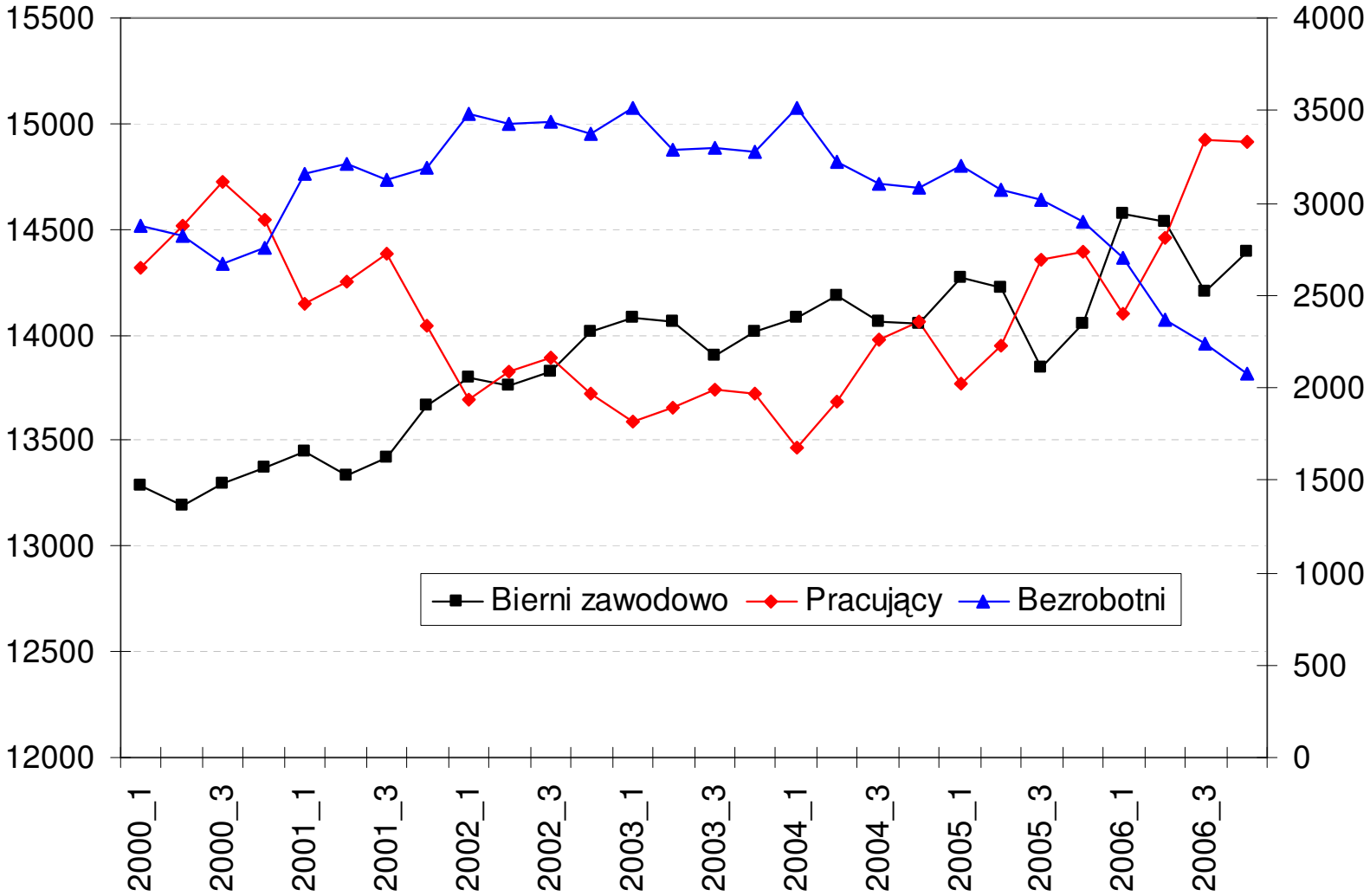

Powiat biłgorajski – migranci wg roku wyjazdu

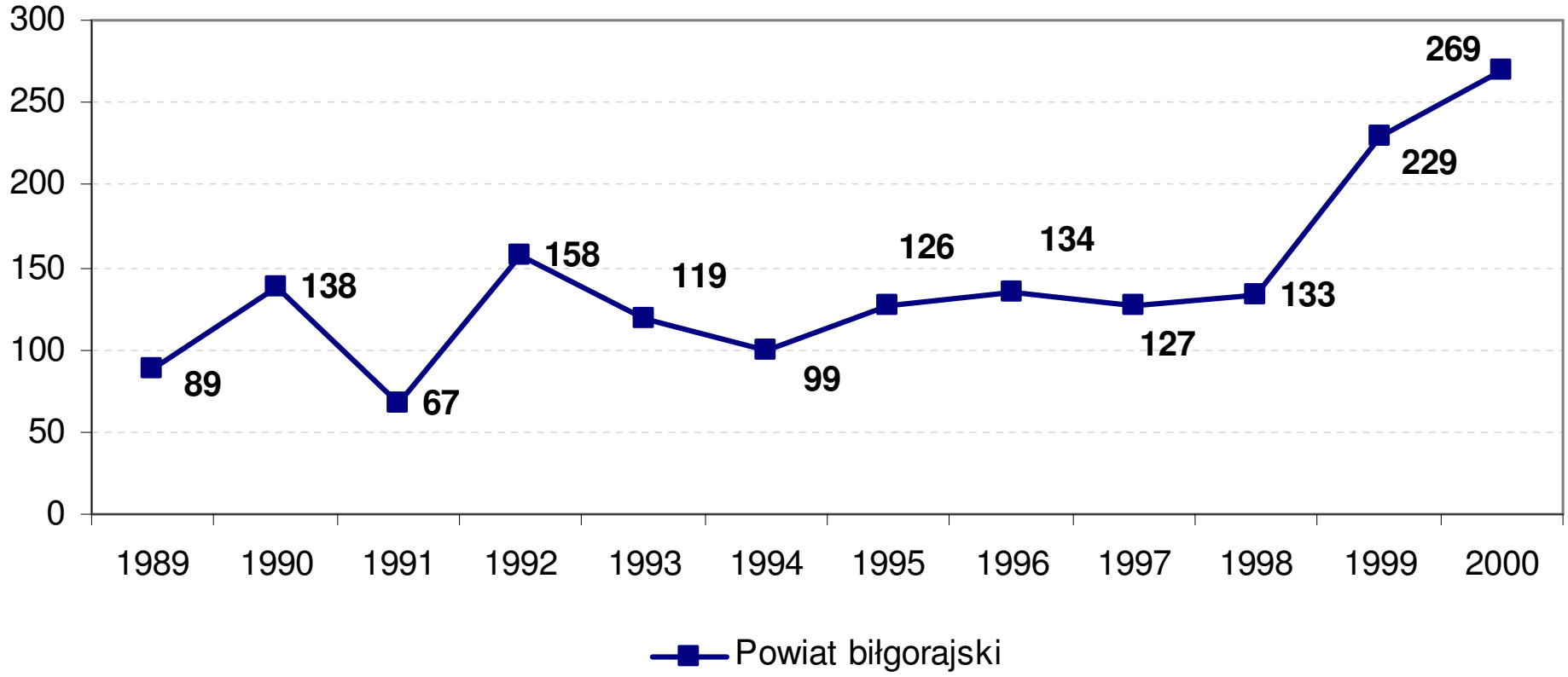

Struktura demograficzna migrantów

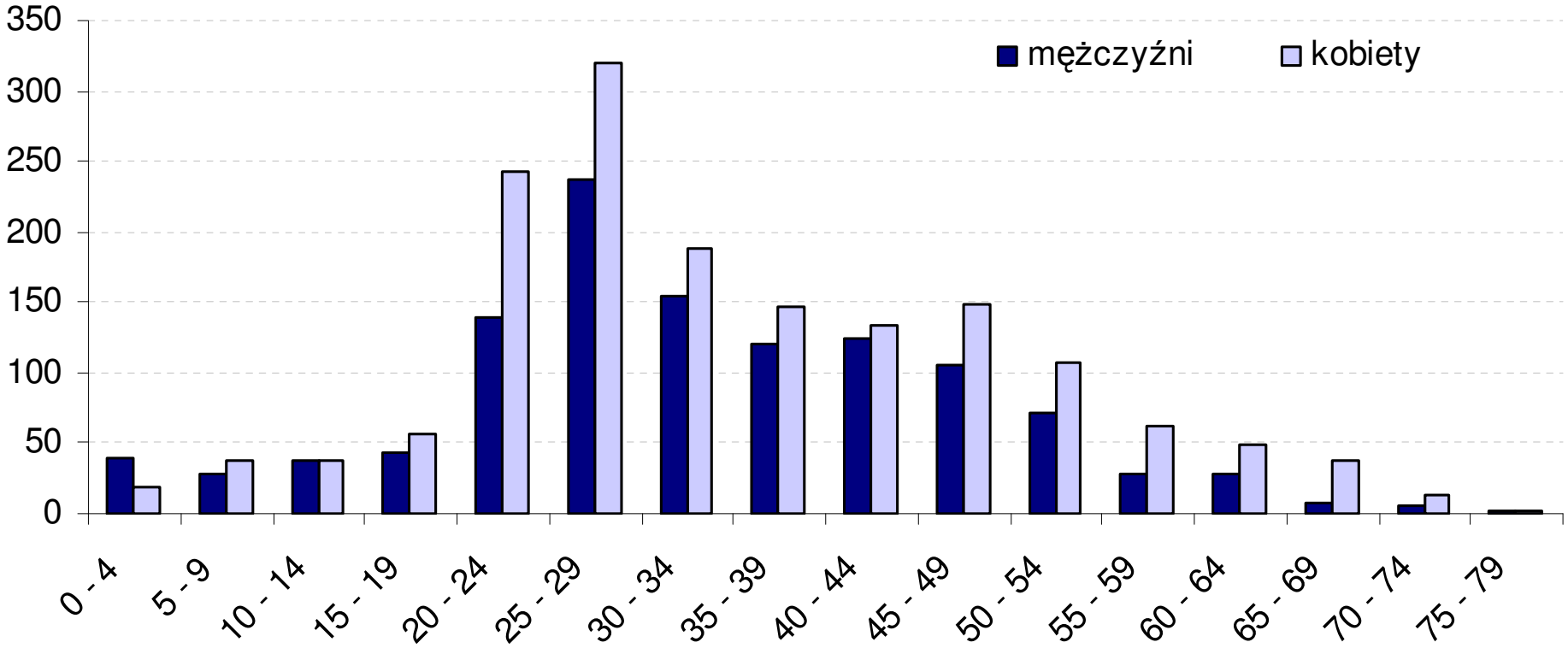

Struktura migrantów wg wykształcenia

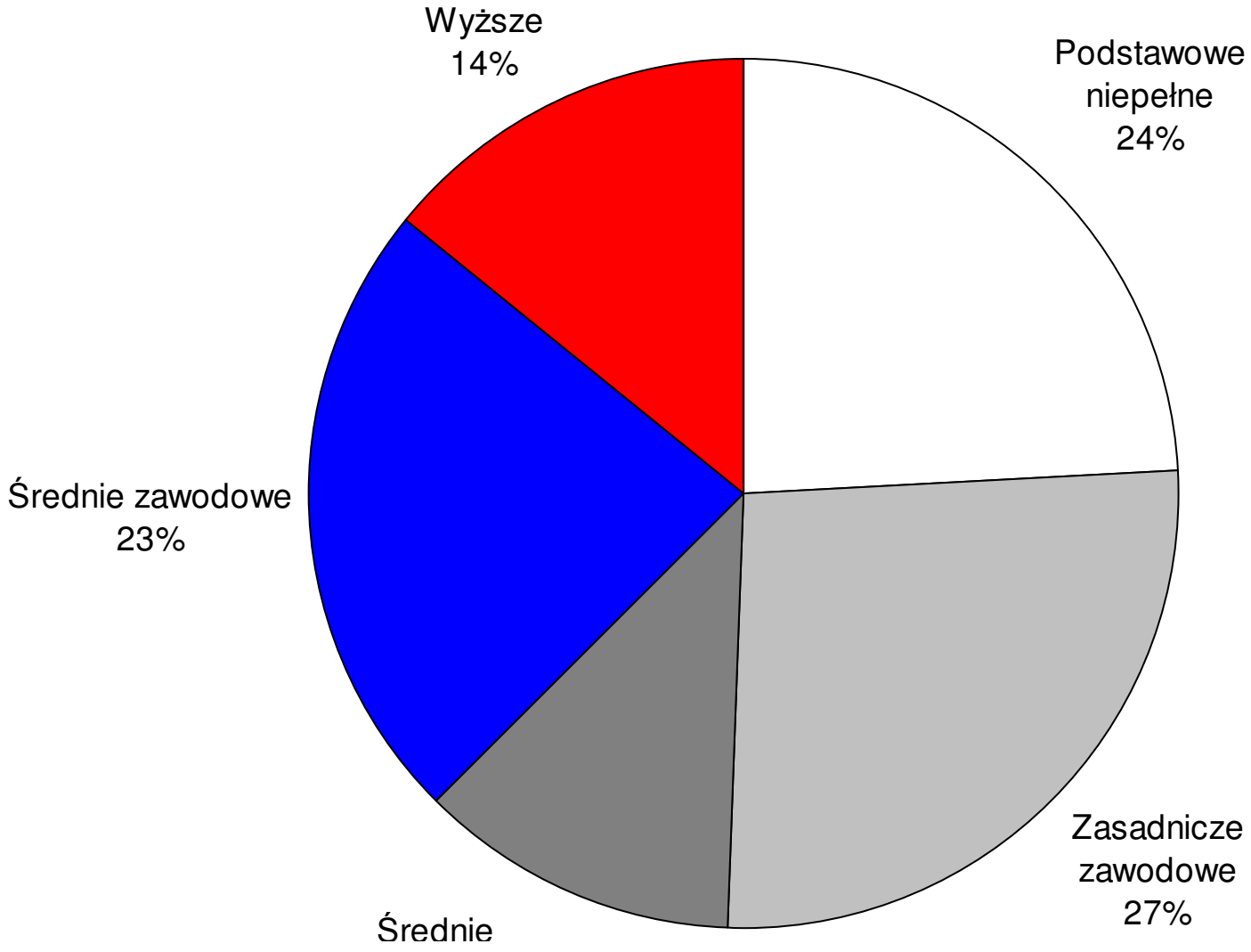

Pięć najważniejszych krajów migracji

Kraj pobytu	**Liczba migrantów**
Stany Zjednoczone	1191
Niemcy	431
Włochy	341
Kanada	148
Wielka Brytania	92
Inne	572
Razem	**2775**

Typy migracji – **migracje niepełne i sezonowe:**

- → Migracje niepełne (od statystyki do koncepcji):
  - → płynna pozycja społeczna w Polsce, niski status zawodowy, często bez pracy, o niskiej bądź bardzo niskiej pozycji na rynkach pracy w krajach docelowych, **strategia rodzinna a nie indywidualna**
  - → Cechy migracji niepełnych:
    - → cyrkulacyjna mobilność, tymczasowość i amorficzny układ życiowy,
    - → zagrożenie trwałą dezaktywizacją na polskim rynku pracy
  - → Migranci niepełni jako produkt przejściowego, niestabilnego charakteru rzeczywistości czasu transformacji

- → Migracje sezonowe – druga generacja *Gastarbeitingu*
  - → Skala migracji sezonowych
  - → Cechy migracji sezonowych:
    - → zatrudnienie w rolnictwie, praca nie wymagająca kwalifikacji,
    - → relatywnie dobrze płatna, domena ludzi młodych bądź w średnim wieku,
    - → legalność (!)

- → Migracje sezonowe a migracje niepełne: legalność, charakter migracji, mechanizmy migracji (sieci!), skutki migracji (pozycja na polskim rynku pracy)

Różne kategorie migracji (badania OBM UW)

Typ migrantów	Łubniany	Mońki	Namysłów	Nowy Targ	Perlejewo	Warszawa
Migranci handlowi	**14,0**	**22,5**	**57,5**	**9,7**	**12,4**	**15,9**
Migranci osiedleńczy	46,9	16,3	7,1	9,7	15,0	8,8
Migranci kontraktowi	1,1	0,6	0,6	1,9	-	17,1
Migranci niepełni	**38,0**	**60,6**	**34,7**	**78,7**	**72,5**	**58,2**
N	179	160	170	207	153	340

Pracownicy sezonowi w Niemczech

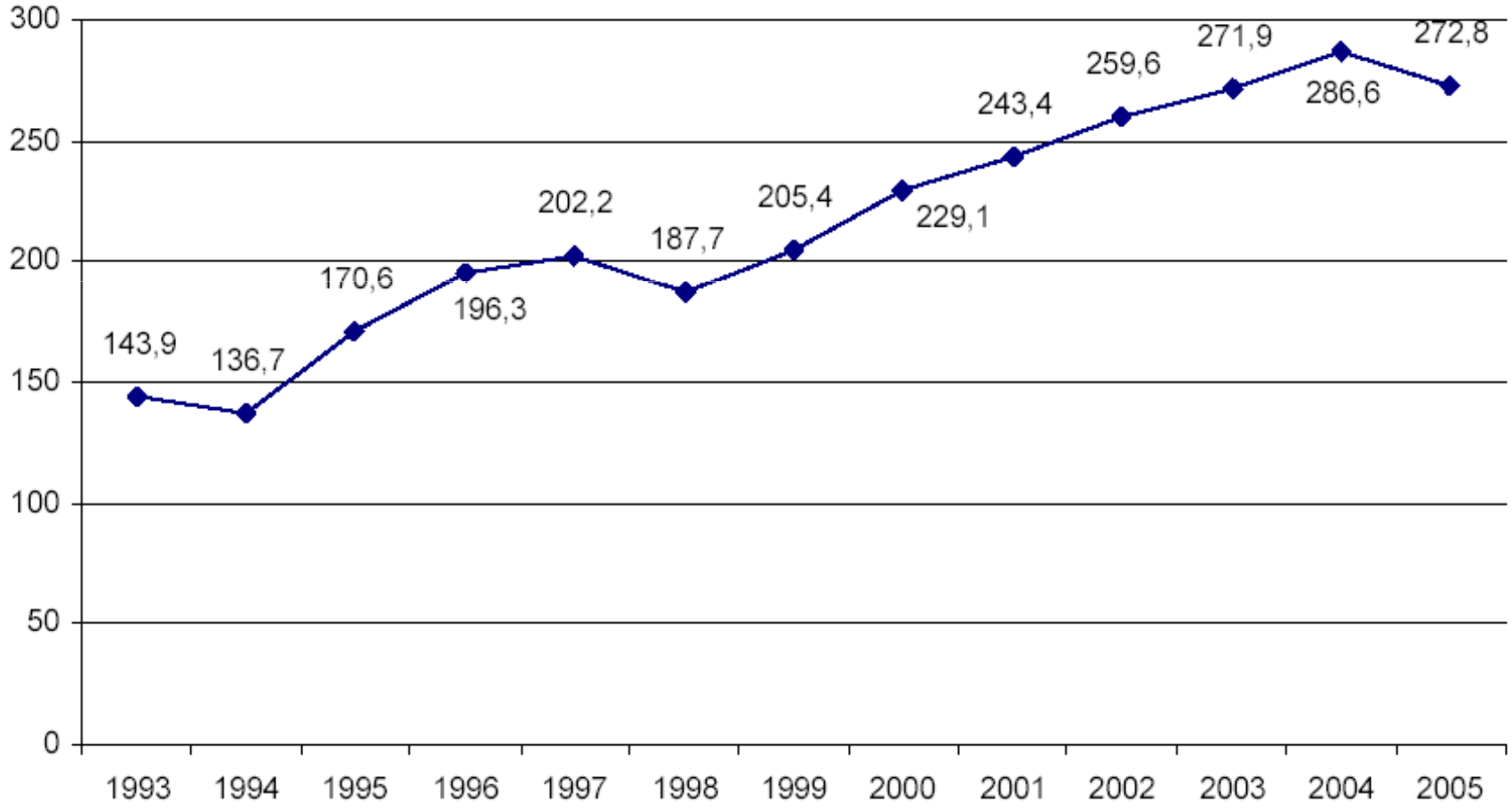

Migracje niepełne i sezonowe – koszty i korzyści

	+	-
MIGRANCI I ICH RODZINY	Praca legalna (migracje sezonowe)	Praca poniżej kwalifikacji
	„Praca dla każdego” (brak wymogów)	Brak możliwości rozwoju zawodowego
	Niskie koszty wyjazdu, proste procedury	Niewielkie możliwości podnoszenia kompetencji językowych
	Możliwość uczestnictwa w polskim rynku pracy	Zmniejszenie zainteresowania karierą zawodową w Polsce
	Niskie „koszty rozstania”	Trwała tymczasowość, marginalizacja (zwłaszcza migranci niepełni)
	Transfer środków z zagranicy: dofinansowanie budżetów domowych oraz działalność inwestycyjna	
SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA	+	-
	Zmniejszenie skali ubóstwa	Czasowe niedobory pracowników
	Dopływ pieniędzy z zagranicy: potencjalna działalność inwestycyjna, tworzenie nowych miejsc pracy.	Zależność od pieniędzy napływających z zagranicy → brak bodźców do aktywności i pobudzania rozwoju w oparciu o krajową działalność
	Zmniejszenie poziomu bezrobocia („eksport bezrobocia”)	Wycofywanie się (czasowe lub permanentne) z polskiego rynku pracy → wzorzec: praca za granicą i bierność na polskim rynku pracy

Migracje **osób z wysokimi kwalifikacjami**

- Migranci z relatywnie wysokimi kwalifikacjami: osoby, które ukończyły uczelnię wyższą, ale również absolwenci szkół ogólnokształcących, jeśli w rejonie ich zamieszkania dominuje wykształcenie podstawowe lub zawodowe.
- Drenaż mózgów z Polski – fakty i mity
- Wyjazdy w latach 1990. – drenaż mózgów tylko w przypadku dużych ośrodków miejskich
- Ale: pozytywna selekcja wyjeżdżających po 1998 roku
- Kraje docelowe migrantów o różnym poziomie wykształcenia
- Migracje najnowsze a utrata kapitału ludzkiego
- Motywacje migracyjne osób o wysokich kwalifikacjach – typowe czy specyficzne?
- Drenaż mózgów, wymiana mózgów czy marnotrawstwo mózgów?

Migranci, a wykształcenie (1988 i 2003)

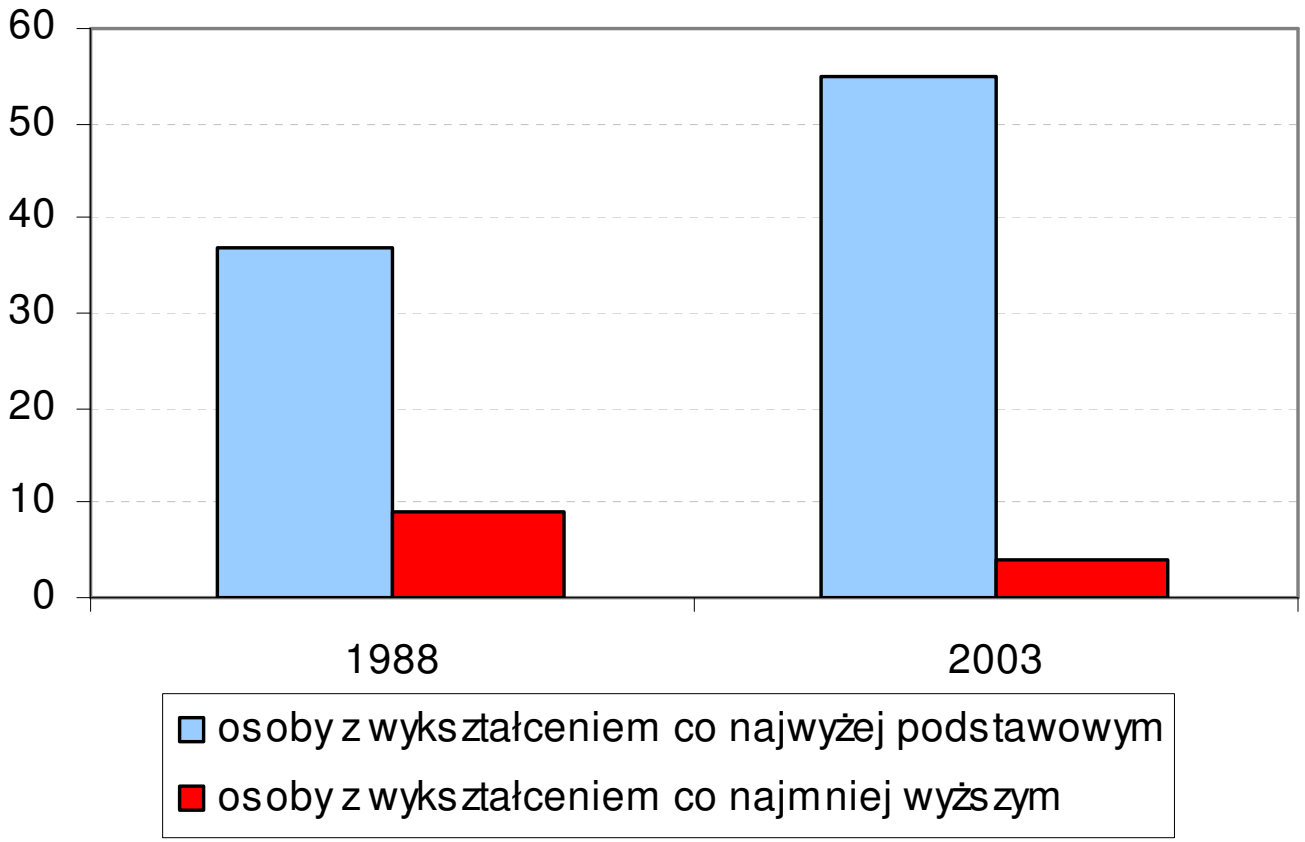

Wyjazdy po 1997r wg poziomu wykształcenia

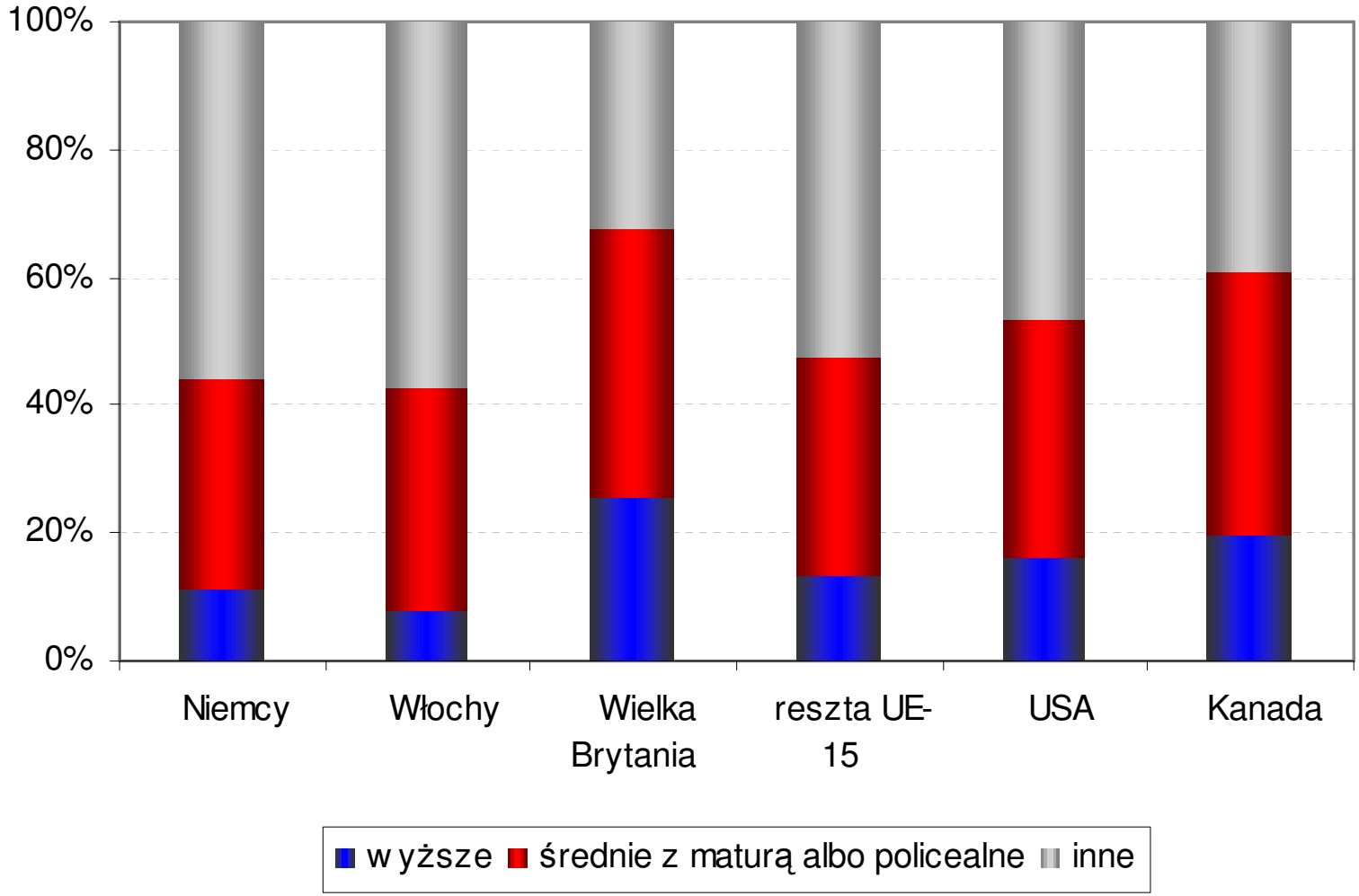

Migracje osób z wysokimi kwalifikacjami

	+	-
DLA MIGRANTÓW I ICH RODZINY	Wyższe zarobki – wyższe dochody	Pozycja społeczna nieadekwatna do oczekiwań i kwalifikacji
	Wyższy standard życia, poczucie bezpieczeństwa materialnego	Zatrudnienie poniżej kwalifikacji
	Możliwość realizacji zawodowej – kariera zawodowa	Deprecjacja kwalifikacji
	Doskonalenie, dokształcanie, podnoszenie kwalifikacji	
	Brak poczucia niedocenienia w sensie materialnym i społecznym	
	+	**-**
DLA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	Tworzenie sieci powiązań zawodowych między krajem migracji a krajem pochodzenia	Trwała „utrata mózgów” – zmniejszenie szans rozwojowych
	Transfer wiedzy	Zagrożenie funkcjonowania określonych sektorów gospodarki (np. służba zdrowia)
	Transfer środków finansowych	Deprecjacja zasobów kapitału ludzkiego
	Rozwój przedsiębiorczości – transfer kultury ekonomicznej	Utrata wydatków poniesionych w związku z kształceniem migrantów
	Wykształcanie się mobilnego, nowoczesnego społeczeństwa	
	Pozytywny wpływ na motywację młodych ludzi do zdobywania wyższego wykształcenia	

Typy migracji – **migracje powrotne**

- → NSP 2002: 70 tys. Polaków, którzy powrócili do kraju
- → Ale: 20 tys. spośród nich wyjechało ponownie
- → Powroty z: Niemiec, Stanów Zjednoczonych, Kanady
- → Powroty do: miast (81%), głównie dużych
- → Kim są? Ludzie młodzi (28% poniżej 20 roku życia), bardzo dobrze wykształceni (30% z wykształceniem wyższym), aktywni zawodowo (65%)
- → Pozycja zawodowa w Polsce – bardzo wysoka
- → Kto wyjechał? Osoby słabiej wykształcone, z podwójnym obywatelstwem
- → Migracje powrotne – automatyczny sukces?

Migranci powrotni

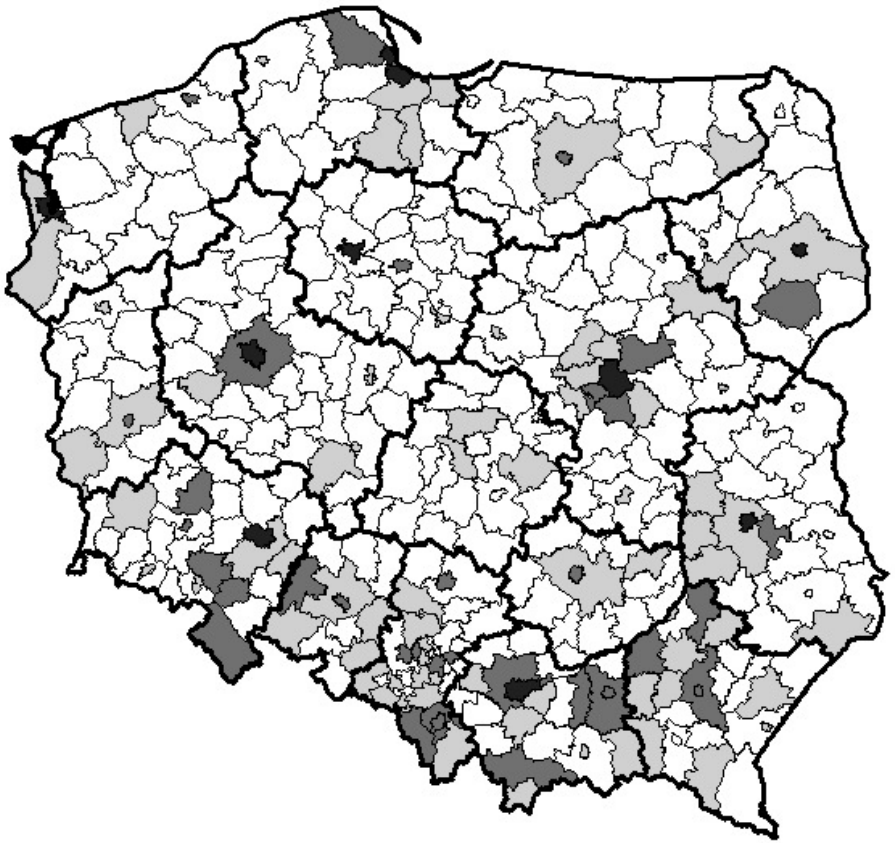

Remigranci wg miejsca zamieszkania

- 300 do 7 500
- 100 do 300
- 50 do 100
- 0 do 50

Migracje powrotne – koszty i korzyści

	+	-
DLA MIGRANTÓW I ICH RODZINY	Większa satysfakcja z życia w kraju	Zagrożenie dla więzi rodzinnych w sytuacji porażki migracyjnej – szczególnie w sytuacjach, gdzie wyjazd był realizacją strategii dochodowej całego gospodarstwa domowego.
	Kapitał i nowe kompetencje migrantów powrotnych	W sytuacji braku możliwości trwałego wejścia na polski rynek pracy potencjalny sukces związany z migracją powrotną może przerodzić się w porażkę
	+	-
DLA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	Migranci powrotni mogą dysponować środkami wystarczającymi by wesprzeć rozwój lokalnej przedsiębiorczości.	Konieczność intensywnego wsparcia ze strony publicznych służb zatrudnienia
	Dopływ pieniędzy z zagranicy: potencjalna działalność inwestycyjna, tworzenie nowych miejsc pracy.	W sytuacji braku wsparcia migracja powrotna może z łatwością przekształcić się w re-emigrację → definitywna utrata kapitału ludzkiego
	Potencjał demograficzny – większość z migrantów powrotnych to osoby w tzw. wieku mobilnym – istotny zwłaszcza dla małych miast i terenów wiejskich.	Powroty, ale do dużych ośrodków miejskich → trwałe osłabienie potencjału rozwojowego społeczności lokalnych
	Migranci powrotni jako „eksperci" i liderzy lokalnych społeczności	
	Migranci powrotni umożliwiają tworzenie sieci powiązań z krajem migracji – kontakt te mogą owocować współpracą na wielu polach, zwłaszcza w sferach biznesowych.	

To nie migracje są problemem

- Sieci migracyjne => wyspowość
- Moda

⇒ **Nieracjonalność decyzji o wyjeździe: niewłaściwi ludzie w niewłaściwe miejsca**

❑ Świadomość dostępności innych rozwiązań

- Sieci migracyjne nie są sieciami, lecz kanałami
- Pozór bezpieczeństwa
- Brak swobody wyboru i ograniczona informacja
- Redukcja aspiracji do wymiaru dochodowego

Rozwiązania

- Monitoring postępowania pośredników
- Podtrzymywanie aspiracji
  - Szanujmy się!
  - Sieci horyzontalne (pozyskiwanie doświadczenia, budowanie kariery)
  - Sieciowanie istniejących kanałów
- Nawigowanie informacją
  - Wiarygodne źródło wiedzy „jak jest tam”?
    (dochody, koszty życia, warunki...)

⇒ Uwzględnienie innych kryteriów przy decyzji o wyjeździe

⇒ **Dobre przygotowanie wyjazdu**

Wzorce rozwoju, a migracje

- Indywidualnego
  - Tradycja wyjazdów do prac niskokwalifikowanych (dwa wieki!!!)
  - Brak tradycji „ścieżki kariery”

⇒ **Działania w instytucjach edukacji formalnej**

⇒Trenerzy

⇒Szkolenia dla nauczycieli

⇒Materiały dydaktyczne (także np.: gry strategiczne!)

Wzorce rozwoju, a migracje

- Społeczności lokalnej
  - Tradycyjny model trwałego opuszczania mniejszych miast i obszarów wiejskich (drenaż mózgów)
  - Brak świadomości możliwości rozwojowych

⇒ **Wyjeżdżajcie by wracać**

⇒Wbudowanie strategii powrotu w decyzję wyjazdową

⇒Ułatwienia dla powrotów (także formalne!)

⇒Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości (migranci i ich rodziny)

⇒Wsparcie aktywności w okresach pobytu w Polsce

Wnioski na podstawie doświadczeń

- Nie ci, co trzeba, pojechali nie tam, gdzie trzeba

⇒ potencjał mobilności nie został w pełni wykorzystany

- Wyjazdy kosztem edukacji (zamiast szkoły/szkolenia albo dewaluacja)

⇒ potencjał edukacyjny nie jest wykorzystywany

⇒ redukcja aspiracji → **by decyzje były racjonalne**

- Nierównomierny rozwój infrastruktury

⇒ kiedyś (XIX wiek) wyjazdy „społeczne” – dziś „indywidualne”

⇒ potencjał wyjazdów nie służy budowaniu społeczności lokalnej

BEZROBOCIE → work PL

Bardzo dziękujemy za uwagę! Pytania?

Dr Paweł Kaczmarczyk

p.kaczmarczyk@uw.edu.pl

Dr Joanna Tyrowicz

jtyrowicz@wne.uw.edu.pl